

Tolmač slovenskega znakovnega jezika – most med svetovoma za otroke v integraciji

.....
Nataša Kordiš, Sabina Pokovec, Natalija Rot

tolmačke slovenskega znakovnega jezika¹

Uvod

Pridobimo enakovrednost državljanov z izobrazbo? Nam enakopravnost prinese izobrazba? Imamo vsi enake pravice do izobrazbe? Gluhim pomeni izobraževanje temelj za njihovo vključevanje v družbo, za samostojno in neodvisno življenje. Že od začetka izobraževanja gluhih oziroma poskusov poučevanja gluhih je jasno, da je učenje bolj uspešno, če gluhi lahko uporabljajo svojo naravno pot za sprejemanje informacij, tj. kretnjo oziroma znakovni jezik.

Slovenski znakovni jezik je samostojen jezik, ki vsebuje vse prvine govornega jezika. Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika je bil sprejet leta 2002 (Ur. l. 96/2002). S tem je bila gluhim priznana in dana pravica do uporabe svojega – znakovnega jezika. Tolmač slovenskega znakovnega jezika je tisti, ki je opravil izpit za tolmača pri Zavodu Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik in ima certifikat za to (NPK – nacionalna poklicna certifikacija).

Izvajanje znakovnega jezika poteka s kretnjami, mimiko, gibanjem telesa in govorom. Slovenskega znakovnega jezika ne moremo neposredno enačiti s slovenščino, saj se osebek in povedek izražata brez obrazil in so vsa naslonila in obrazila izražena popolnoma drugače. Zato ima večina gluhih težave pri branju in pisanju. Razmišljanje, da človek pač bere, če je gluh in ne sliši, pri veliki večini oseb, ki imajo

težave s sluhom od najzgodnejšega otroštva, tako ne pride v poštev.

Mogoče bi si lažje predstavljali, če bi gluhega primerjali z nekom z osnovnim znanjem tujega jezika in s težavami, ki bi jih imel ta pri branju pisanega besedila, v tem primeru šolskega?

Za gluhega je znakovni jezik materni jezik in slovenščina tuj, drugi jezik. Usvajanje znanja za gluhega otroka pomeni zanj tudi učenje tujega jezika in širjenje njegovega besedišča. Tolmač mu s tolmačenjem približa njegov jezik – slovenski znakovni jezik – in hkrati tudi slovenski jezik ter tako bistveno prispeva k njegovemu opismenjevanju.

Zgodovina

Uporabo znakovnega jezika pri poučevanju gluhih je prvi začel uvajati francoski duhovnik, ki je leta 1770 ustanovil prvo šolo za gluhe. To je omogočilo gluhim enakovredno izobraževanje.

Že leta 1817 so v Ameriki ustanovili prvo univerzo za gluhe, na kateri so vsi slušatelji in profesorji za sporazumevanje uporabljali znakovni jezik.

Kasneje so v Milanu leta 1880 na 2. mednarodnem kongresu defektologov sprejeli deklaracijo, ki je dala prednost oralistični metodi in je za 110 let onemogočila uporabo znakovnega jezika.

.....
¹ Nataša Kordiš, tolmačka slovenskega znakovnega jezika, diplomirana oblikovalka vizualnih komunikacij, pedagoško-andragoška dokvalifikacija, defektološka dokvalifikacija za delo z otroki in mladostniki z okvaro sluha, otrok gluhih staršev
 Sabina Pokovec, tolmačka slovenskega znakovnega jezika, diplomirana vzgojiteljica predšolskih otrok, svetovalka, otrok gluhih staršev
 Natalija Rot, tolmačka slovenskega znakovnega jezika, diplomirana ekonomistka s pedagoško-andragoško izobrazbo, otrok gluhih staršev

V Sloveniji je uporaba znakovnega jezika potekala na skrivaj v prvi gluhonemnici za dečke in deklice, ki je bila ustanovljena leta 1900 v Ljubljani. Na Zavodu za gluhe v Ljubljani šele leta 1989 uvedejo znakovni jezik kot enakopravni del metodičnega pristopa. Sprejeta je bila filozofija totalne komunikacije. Drugje v Sloveniji še vedno uporabljajo metodo oralne komunikacije.

Začetek izvajanja zakona

Z Zakonom o otrocih s posebnimi potrebami, ki je bil potrjen leta 2011, je bilo določeno, da od 1. septembra 2013 dalje lahko vsak gluhi učenec ali dijak (v nadaljevanju učenec) spremlja pouk s tolmačem za slovenski znakovni jezik. Septembra 2014 so se sestali predstavniki Ministrstva za šolstvo, Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije, Zavoda za gluhe v Ljubljani, gluhi starši gluhih učencev, predstavniki šol, v katere so bili vključeni gluhi otroci, predstavniki Združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik in tolmači, da bi uskladili sodelovanje.

Prvič je bilo izvajano tolmačenje gluhemu učencu pri pouku v Sloveniji v šolskem letu 2014/15 s tremi tolmačkami. Učenec je spremljal pouk desetkrat po dvajset minut na teden. V šolskem letu 2015/16 že delujejo tri tolmačke preko Zavoda za gluhe Ljubljana in ena na Centru za sluh in govor Maribor. Število ur se bistveno razširi. Zaradi omejenosti ur se tolmač in učitelj usklajujeta, kdaj je prisotnost tolmača pri pouku najbolj potrebna.

Sodelovanje je v šolskem letu 2015/16 med tolmačkami in šolami v Ljubljani, Komendi, Ribnici in Cerknem dobro steklo. Tolmačile smo otrokom, ki so bili v 2., 5., 6., 7. razredu osnovne in v 1. letniku srednje šole. Vsi otroci, razen enega, so gluhi otroci gluhih staršev.

Tolmačenje v razredu v praksi

Vsak otrok ima svoje potrebe in značilnosti, med seboj se razlikujejo šole in tolmači smo vsak v svojem položaju. Tolmačke si oblikujemo odnos z otrokom, s starši, učitelji in drugimi strokovnimi delavci. V začetnem obdobju so se pojavljale različne težave, ki smo jih uspešno razrešili z dobrim medsebojnim sodelovanjem.

Tolmač ima v razredu posebne naloge. Gluhemu učencu tolmači učne vsebine, ki jih podaja učitelj, ter

interakcije med ostalimi učenci in učiteljem. Učitelju je treba tolmačiti, kaj je povedal gluhi učenec, in ga opozoriti, ko opazi, da gluhi učenec ni razumel snovi. Tolmač ne sprašuje namesto učenca, ne postavlja se v njegovo vlogo, ni njegov zastopnik, ampak učenca opolnomoči, da sam govori zase.

Tolmačke v razredu smo socialna vez in omogočamo komunikacijo med otrokom in njegovim socialnim okoljem. Tolmačiti je treba tudi vse, kar povedo učitelj in sošolci v prostem delu, po potrebi tudi učna gradiva (velikokrat), prav tako druge dogodke v šoli, ki potekajo v maternem jeziku večine. Tudi obratno: gluhemu učencu omogočimo, da je razumljiv za svojo okolico, saj v govor pretolmačimo njegova sporočila.

Za komunikacijo z učencem uporabljamo vse oblike totalne komunikacije: kretnjo, mimiko, dinamično kretnje, gibanje telesa, črkovanje, ob tem tudi izgovarjamo vse besede, vendar brez glasu. Komunikacijo prilagajamo ravni, ki jo dosega učenec.

Tolmačenje prinese s seboj časovne zamike pri sledenju razlage. Tolmač sledi učiteljevi razlagi z manjšim časovnim zamikom. Gluhi učenec se z zamikom odzove na učiteljevo vprašanje. Medtem ko so drugi učenci že odgovorili, odgovor njihovega gluhega sošolca ni več aktualen.

Zgodi se, da s prepisovanjem s table konča kasneje, saj spremlja prevod vsega povedanega. Ko tolmača ni v razredu, mora učitelj paziti na to, da ostane v vidnem polju učenca, se prilagodi njegovemu tempu in sproti preverjati razumevanje. Tolmač mu omogoča, da lahko dela z vsemi učenci enako. Gluhemu učencu omogoča, da ostaja s sošolci v stiku, ker prevede tudi to, kar so povedali učitelju in drug drugemu. Tolmači pazimo, da prevedemo vse vsebine, in se pri tem prilagajamo gluhemu učencu.

Tolmač bi moral biti del otrokovega strokovnega tima, njegovo mnenje pa pomembno pri razumevanju vključevanja učenca v skupnost zaradi vseh posebnosti, ki jih prinaša gluhoti. Z učencem je v tesnem stiku in ima celosten vpogled v šolsko delo. Žal pa ni vedno tako.

Tolmač je edina oseba v šoli, ki otroka popolnoma razume, in je zato pomembna vez pri komunikaciji, razumevanju, sprejemanju, sodelovanju, ocenjevanju

ju, socialnih vezeh in vsem, kar se na šoli dogaja in je del vzgojno-izobraževalnega sistema.

Druga opažanja

Gluhi učenci povedo, da brez tolmača porabijo veliko energije za to, da sledijo dogajanju; težje razlikujejo navodila, razlago, težje ugotovijo, kdo govori, kakšno je razpoloženje v razredu ipd. Ko je tolmač prisoten, pa se otrok lahko »sprosti« in postane zopet razigran.

Izobraževanje gluhih v integraciji je zapleten učni proces, saj učenci usvajajo učno snov v (za njih) tujem jeziku. Zato ima velik pomen na otrokovo izobraževanje tudi domače okolje. Kažejo se velike razlike med učenci, ki so v domačem okolju dodatno stimulirani in imajo dodatno pomoč (npr. slišечи stari starši, sorodniki, sosedje, prijatelji), in učenci, ki niso deležni vsega tega. V srednji šoli je dijak bolj prepuščen samemu sebi, zato se tolmaču lahko zgodijo dodane vloge, npr. mama, prijateljica, svetovalka, zaupnica, sošolka in profesorica.

Sklep

Tolmač v integraciji nujno potreben pri celotnem učnem procesu. Ob tem je treba poudariti, da se (nekateri) gluhi učenci težko osredinjajo na strokovne vsebine, ker tega niso vajeni, in težko ostajajo zbrani.

Pomembno je, da učitelj in tolmač uporabita takšno obliko sodelovanja, ki je spoštljiva, profesionalna in otroku v največjo korist. Tolmač je most med učiteljem in gluhih učencem ter nepogrešljiv člen pri uspešnem izobraževanju gluhih v integraciji. S tem, ko tolmači v različnih šolskih okoliščinah, podaja koristne informacije tako učitelju kot širšemu šolskemu okolju.

Pomemben je tudi pozitiven odnos staršev z zavedanjem pomena dela tolmača pri izobraževanju njihovih otrok. Starši morajo spoštovati strokovnost tolmačevega dela in v korist otroka vzpostaviti medsebojno spoštovanje. Vloga tolmača se bistveno razlikuje od vloge asistenta ali spremljevalca. V praksi se danes lepo vidi, da je ravno zaradi težav komunikacije z gluhih premalo vedenja o gluhoti v širši družbi. Predstavljamo ne le tolmača, ampak tudi osebe, ki osvešča okolico o razlikah v komunikaciji in kulturi.

Viri in literatura

Sacks, O. W. (2000). Seeing voices: A Journey into the World of the Deaf. First Vintage Book Edition. New York: A Division of Random House, Inc.

www.zveza-gns.si

www.tolmaci.si

Foto Jasmin Korbar: Paradoks

